

Projekt Matejko XXI
Konserwacja *Bitwy pod Grunwaldem* Jana Matejki w ramach
„Obchodów 600-lecia bitwy pod Grunwaldem
w Muzeum Narodowym w Warszawie”

Przypadająca na 2010 rok 600-setna rocznica bitwy pod Grunwaldem stworzyła niepowtarzalną szansę na przeprowadzenie gruntownej i kompleksowej konserwacji obrazu Jana Matejki *Bitwa Pod Grunwaldem* w zbiorach Muzeum Narodowego w Warszawie.

Okrągły jubileusz zwycięstwa pod Grunwaldem wywołał olbrzymie zainteresowanie, a także zapotrzebowanie na obraz Matejki, który od momentu powstania w 1878 roku funkcjonuje jako centralne wyobrażenie bitwy. O wypożyczenie obrazu zabiegało wiele muzeów w Polsce i za granicą, w tym Wawel, Mińsk oraz organizatorzy wystawy na temat 1000 lat relacji między Polską a Niemcami w Martin-Gropius-Bau w Berlinie.

Paradoksalnie, właśnie ten niezwykle „popyt” na obraz jako ikonę narodowego triumfu, czyli na jego treść, ujawnił konieczność oraz stworzył szansę na zajęcie się obrazem samym, obrazem w jego czysto materialnym wymiarze, obrazem jako dziełem Matejki. Dokładna ocena stanu zachowania obrazu przez komisję ekspertów nie pozostawiła wątpliwości co do konieczności jego konserwacji. Stworzyło to okazję do podjęcia decyzji o przeprowadzeniu kompleksowych badań obrazu przy wykorzystaniu najnowszych metod konserwatorskich oraz jego gruntownej konserwacji. Bezwzględne poparcie ze strony Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego pozwoliło na podjęcie szeroko zakrojonego projektu kompleksowych prac badawczo-konserwatorskich, które, ze względu na ich nowoczesność technologiczną i metodologiczną, określamy jako Projekt Matejko XXI.

Obraz konserwowany był wielokrotnie podczas swojej ponad 130-letniej historii. Pierwsza konserwacja miała miejsce w latach 20-tych. Drugą wymógł katastrofalny stan zachowania obrazu w wyniku jego dramatycznych przeżyć podczas II wojny światowej, gdy *Bitwa pod Grunwaldem* spędziła 3,5 roku zakopana w ziemi. Po jej odnalezieniu, prof. Bohdan Marconi, światowej sławy konserwator dzieł sztuki związany z Muzeum Narodowym w Warszawie, przeprowadził w latach 1946-1949, pierwszą gruntowną konserwację dzieła. Obraz zdublowano wówczas na masę woskową z użyciem kalafonii, nabito obraz na drewniane krosna, oczyszczono i zregenerowano warstwę malarską. Choć stosowanie kalafonii było wówczas powszechne, po latach okazało się, że metoda ta jest szkodliwa dla dublażu i podobrazia. Następną konserwację przeprowadzono w 1974 r., w związku z

wypożyczeniem obrazu na wystawę malarstwa polskiego do Moskwy z okazji 30-lecia PRL. Prace objęły przede wszystkim wzmocnienie brzegów poprzez dodanie pasów szerokości 75 cm na masę woskowo-żywiczną, których część wychodzącą poza krawędź malowidła zawinięto podwójnie dla wzmocnienia oryginalnych marginesów. Po zakończeniu ekspozycji i przewiezieniu z powrotem do Warszawy obraz naciągnięto na nowe, sztywne, aluminiowe, trójmodułowe krosno, które służyło *Bitwie pod Grunwaldem* do 2010 r. W 1999 r. w związku z uroczystą oprawą wizyty Prezydenta RP na Litwie i wypożyczeniem obrazu do Lietuvos Nacionalinis Muziejus w Wilnie, oczyszczono lico obrazu, wykonano korektę uzupełnień warstwy malarskiej. Już wówczas wiadomo było, że obraz będzie musiał przejść w okresie kilkunastu lat od jego wypożyczenia pełną konserwację.

PROJEKT MATEJKO XXI ETAPY PRAC BADAWCZYCH I KONSERWATORSKO- RESTAURATORSKICH NAD OBRAZEM

Prowadzona obecnie konserwacja jest piątą w historii obrazu, ale dopiero drugą mającą gruntowny i kompleksowy charakter. Jej wyjątkowość wyraża się w tym, że program prac konserwatorsko-restauratorskich przebiega równoległe z programem badawczym. Jej nowatorskość określana jest nie tylko przez użycie najnowszej aparatury do badań w promieniach podczerwonych i prześwietleń w promieniach rentgenowskich, ale także w tym, że prace konserwatorskie odbywają się na oczach widzów.

Ogromne rozmiary obrazu (42 m²) wymogły konieczność przeprowadzenia konserwacji w miejscu, w którym obraz jest eksponowany, w specjalnie do tego zaadaptowanej Sali Matejkowskiej.

W połowie czerwca 2010 r. przystąpiono do wykonania szczegółowych badań, dzięki którym wstępnie określono stopień degradacji materiałów organicznych i stan mikrobiologiczny obrazu.

6 lipca *Bitwa pod Grunwaldem*, której lico zostało wcześniej oklejone bibułą zabezpieczającą, została zdjęta ze ściany i położona na specjalnie do tego celu zbudowanym drewnianym podeście. Następnie przystąpiono do zdemontowania ramy i usunięcia metalowego blejtramu. Usunięto płótno dublujące, obecnie trwają prace nad usuwaniem spoiwa. Nowy dublaż zostanie wykonany po przeprowadzeniu wszystkich reperacji i uszkodzeń oryginalnego płótna. Krosno obrazu wymienione zostanie na nowe - metalowe, samo naprężające się.

Kolejny etap prac prowadzony będzie na licu obrazu. Zostanie ono oczyszczone, a werniksy usunięte. W miejscu starych kitów pojawią się nowe. Następnie wyretuszowane ubytki warstwy malarskiej. Na końcu położony będzie nowy werniks.

Podsumowując, kolejne etapy programu prac konserwatorsko-restauratorskich obejmują:

1. wymianę starego dublażu na nowy (mechaniczne usunięcie płótna i spoiwa dublującego, zespolenie wszystkich licznych uszkodzeń płótna, opracowanie miejscowych wzmocnień klejonych partii, wykonanie nowego dublażu)
2. wymianę sztywnego krosna na nowe metalowe samo naprężające się
3. oczyszczenie lica
4. usunięcie werniksów i retuszy
5. wymianę kitów lub ich korektę
6. retusz ubytków warstwy malarskiej
7. położenie nowego werniksu.

Każdy etap prac jest dokumentowany.

Po raz pierwszy w historii Muzeum Narodowego w Warszawie, zwiedzający mogą śledzić na żywo tajemnicę przywracania blasku zabytkowemu dziełu malarskiemu. Kolejne odsłony prac konserwatorskich będą miały miejsce w październiku 2010 r.

Prace konserwatorskie potrwać do września 2011 roku. Odrestaurowany obraz wyjedzie wówczas do Berlina na wystawę pokazującą tysiąc lat historii stosunków polsko-niemieckich.

Prace konserwatorskie finansowane są ze środków Ministerstwa Kultury i Dziedzictwa Narodowego.

Mecenasem „Obchodów 600-lecia bitwy pod Grunwaldem w Muzeum Narodowym w Warszawie” jest ORLEN SA.

Mecenasem programu konserwacji obrazu Jana Matejki pt. „Bitwa pod Grunwaldem” (1878) jest PKO Bank Polski.

**Ministerstwo
Kultury
i Dziedzictwa
Narodowego.**

